

ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ การรู้เท่าทันสื่อ และความฉลาดทางอารมณ์

ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Media Literacy Skills, Media Literacy and Emotional Quotient of Students at Kasetsart University

ธีรพัฒน์ วงศ์คุ้มสิน*

Theerapat Wongkumsin

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ระดับการรู้เท่าทันสื่อ และระดับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการรู้เท่าทันสื่อกับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรู้เท่าทันสื่อกับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 1,467 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีทักษะการรู้เท่าทันสื่อ การรู้เท่าทันสื่อ และความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับค่อนข้างสูง 2) ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ

* อาจารย์ภาควิชาจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Lecture, Department of Psychology, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University,
Corresponding author, E-mail: fsocptw@ku.ac.th tel. 02-561-3480 #718

มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และ 3) การรู้เท่าทันสื่อมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

คำสำคัญ : ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ, การรู้เท่าทันสื่อ, ความฉลาดทางอารมณ์, นิสิต

Abstract

The objectives of this study were; 1) to study the level of media literacy skills, media literacy and emotional quotient of students at Kasetsart university, 2) to study relationships between media literacy skills and emotional quotient of students at Kasetsart university, and 3) to study relationships between media literacy and emotional quotient of students at Kasetsart university. The samples of this study were 1,467 students at Kasetsart university. The samples were collected by questionnaires. The statistic methods used for analysis were percentage, mean, standard deviation, and Pearson's Product Moment Correlation Coefficient.

The results of this study indicated that 1) media literacy skills, media literacy and emotional quotient of students at Kasetsart university were at the rather high level, 2) media literacy skills was positively correlated with emotional quotient of students at Kasetsart university with statistical significant at .001 level, and 3) media literacy was positively correlated with emotional quotient of students at Kasetsart university with statistical significant at .001 level.

Keywords : Media Literacy Skills, Media Literacy, Emotional Quotient, Students

บทนำ

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ในยุทธศาสตร์ที่ 3 เป็นการยกระดับคุณภาพบัณฑิตอย่างก้าวกระโดด การยกระดับคุณภาพบัณฑิต ดำเนินการโดยเปลี่ยนกระบวนทัศน์การเรียนรู้ของบัณฑิต ให้มีคุณภาพตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา ได้แก่ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มีกระบวนทัศน์ใหม่ในการเรียนรู้และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต มีจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของโลก ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้บัณฑิตมีคุณภาพระหว่างเก่งงานและเก่งความดี เน้นความรับผิดชอบต่อสังคม การมีสุขภาพที่ร่างกายและจิตใจ เพื่อตนเองและสังคม สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพงานที่เปลี่ยนแปลง โดยมีการติดตามประเมินคุณภาพและพัฒนาบัณฑิตหลังเข้าสู่ตลาดงาน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2556) นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 กำหนดความมุ่งหมายและการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2553) เป็นเรื่องสำคัญที่สถานศึกษา ในทุกระดับต้องคำนึงถึงและดำเนินการอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะนิสิตนักศึกษา ในระดับอุดมศึกษา นับว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญในการเป็นผู้นำในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต การที่จะพัฒนาให้ เป็นไปตามจุดมุ่งหมายดังกล่าว นั้น ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะ หรือทักษะให้แก่ผู้เรียนได้อย่างหลากหลาย

ความฉลาดทางอารมณ์เป็นความสามารถของบุคคลในการตระหนักรู้
 ในความคิด ความรู้สึกและภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่น สามารถควบคุม
 และชักนำความคิดในการแสดงออกทางอารมณ์ของตนได้อย่างสมเหตุสมผล (Salovey
 and Mayer, 1990) เข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์
 จัดการกับอารมณ์ของตนเอง มีการแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสม สามารถสร้าง
 แรงจูงใจที่ดีให้ตนเองเพื่อผลักดันตนเองให้ประสบความสำเร็จและมีความสุข
 รวมทั้งมีความเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่น ตลอดจนมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
 อีกด้วย (กรมสุขภาพจิต, 2543) บุคคลที่มีความฉลาดทางอารมณ์จะมีความยืดหยุ่น
 สามารถเผชิญสภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดความเครียดได้อย่างเหมาะสม สามารถควบคุม
 สิ่งที่มากระตุ้นจิตใจ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดี มีแรงบันดาลใจที่จะทำ
 สิ่งหนึ่งสิ่งใดให้บรรลุเป้าหมายชีวิต ตลอดจนสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี
 ซึ่งสถาบันการศึกษาควรให้ความสำคัญในการอบรม และพัฒนาให้กับผู้เรียน
 (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, 2547) จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่นิสิตควรได้รับการพัฒนา
 ความฉลาดทางอารมณ์เพื่อให้เป็นบุคคลที่พร้อมในการนำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะ
 ที่จำเป็นของบัณฑิตต่อไป

ในยุคโลกาภิวัตน์เป็นสังคมบริโภคนิยม บุคคลต่างได้รับเนื้อหาและข่าวสาร
 อย่างมากมายจากสื่อหลากหลายชนิด ทั้งสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต
 นิตยสาร หนังสือพิมพ์ และสื่อบุคคล เช่น פרเซ็นเตอร์ ดารา นักร้อง พนักงานขายสินค้า
 เพื่อน ญาติ เนื้อหาและข่าวสารเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบทั้งต่อตัวบุคคลและสังคม
 โดยเฉพาะในประเด็นที่มีการศึกษาวิจัยกันอย่างมากในแวดวงวิชาการเกี่ยวกับอำนาจ
 ของสื่อที่มีผลกระทบต่อสุขภาพกายและใจ เช่น เรื่องทางเพศ เรื่องความรุนแรง
 เรื่องความกลัว ภาพลักษณ์ของร่างกาย รวมถึงสารเพื่อการโน้มน้าวใจต่าง ๆ ที่ปรากฏ
 ในโฆษณาตรงและโฆษณาแฝงที่ใช้กลยุทธ์ของการทำให้เกิดความกลัว ความรู้สึกผิด
 หรือเกิดอารมณ์ขัน เป็นต้น ผลลัพธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความหวาดวิตกกังวลต่ออิทธิพล
 อันตรงพลังของสื่อ (นิษฐา หุ่นเกษม และรตี ธนารักษ์, 2557) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 ในกลุ่มเยาวชน เนื่องจากในวัยนี้เป็นช่วงของการเรียนรู้ด้านการดำเนินชีวิตซึ่งการพัฒนา

เด็กและเยาวชนให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะและความสามารถในการปรับตัวเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมเริ่มมาจากสถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษาเป็นลำดับถัดมา จากนั้นสถาบันสื่อมวลชนจะเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการเรียนรู้เรื่องราว เหตุการณ์ ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในสังคม สื่อมวลชนกลายมาเป็นแหล่งเรียนรู้แหล่งใหม่ที่สามารถกระตุ้นการรับรู้และดึงดูดความสนใจจากเด็กและเยาวชนได้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทำให้เกิดสื่อขึ้นมากมายที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างไร้ขีดจำกัด จึงอาจทำให้เกิดพฤติกรรมที่คล้อยตามกระแสนิยม หรือเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์จากสื่อจนตกเป็นเหยื่อของสื่อที่หวังผลประโยชน์ และขาดจรรยาบรรณในการนำเสนอได้ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่นิสิตจะต้องมีทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อการเลือกใช้สื่อได้อย่างสร้างสรรค์ปลอดภัย และเกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

แนวคิดการจัดการศึกษา (Conceptual design) ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ยึดหลักสำคัญในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for all) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive education) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency economy) และหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for education) อีกทั้งยึดตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs 2030) ประเด็นภายในประเทศ (Local issues) อาทิกุณภาพของคนทุกช่วงวัย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศ ความเหลื่อมล้ำของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 การกระจายรายได้และวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อม โดยนายยุทธศาสตร์ชาติ (National Strategy) มาเป็นกรอบความคิดสำคัญในการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีเป้าหมายด้านผู้เรียน (Learner aspirations) โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีคุณลักษณะ และทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (3Rs8Cs) ประกอบด้วย 3Rs ได้แก่ 1) การอ่านออก (Reading) 2) การเขียนได้ (Writing) และ 3) การคิดเลขเป็น (Arithmetics) และ 8Cs ได้แก่ 1) ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) 2) ทักษะด้านการสร้างสรรค์

และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) 3) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ (Cross-Cultural Understanding) 4) ทักษะด้านความร่วมมือการทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) 5) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information and Media Literacy) 6) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) 7) ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Skills) และ 8) ความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม (Compassion) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information and Media Literacy) เป็นคุณลักษณะหนึ่งที่แผนการศึกษาแห่งชาติของกระทรวงศึกษาธิการให้ความสำคัญ เนื่องจากการสื่อสารเกี่ยวข้องกับมนุษย์ตลอดชีวิตและเป็นส่วนสำคัญพื้นฐานของการดำรงชีวิตหรืออาจกล่าวได้ว่า มนุษย์ผูกพันกับชุดประสบการณ์การสื่อสารตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบันที่เป็นสังคมข้อมูลข่าวสาร และเมื่อเทคโนโลยีทางการสื่อสารมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว กระบวนการสื่อสารก็ต้องพัฒนาเปลี่ยนแปลงมากขึ้นตามไปด้วย ทั้งในด้านผู้ส่งสาร สาร ผู้รับสาร และสื่อ หรือช่องทางการสื่อสารที่ยุคนี้จัดว่าเป็นยุคสื่อหลอมรวม (Media convergence) สิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ก็คือ สื่อหลอมรวมดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อเนื่องต่อประชากรรุ่นใหม่ที่เราเรียกกันว่า กลุ่ม Millennial โดยเฉพาะนิสิตซึ่งเป็นคนกลุ่มนี้มีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นปัจจัยที่ 5 ในการดำเนินชีวิต จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่สื่อและรูปแบบการสื่อสารใหม่ ๆ จะเข้ามามีอิทธิพลเสมือนผู้นำทางความคิดมากขึ้น ตั้งแต่กิจวัตรประจำวันง่าย ๆ เช่นการซื้อสินค้าไปจนถึงการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สื่อสามารถสร้างบรรยากาศให้คนคล้อยตามได้ โดยการแทรกซึมเข้าไปในจิตใต้สำนึก ความคิดตลอดจนกระบวนการทางจิตสำนึก ดังนั้น การรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy) จึงเป็นทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อนิสิตในยุคปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง การที่บุคคลจะรู้เท่าทันสื่อ นั้น จำเป็นต้องมีทักษะการเรียนรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งตามกรอบแนวคิดของ UNESCO ประกอบด้วย การเข้าถึงสื่อ การวิเคราะห์สื่อ การประเมินค่าสื่อ และการสร้างสรรค์สื่อ (พรทิพย์

เย็นจะบก, 2552) ซึ่งทักษะเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่บุคคล โดยช่วยให้ผลิตตระหนักรู้ว่าเนื้อหาจากสื่อมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของพวกเขาอย่างไร นอกจากนี้จะช่วยทำให้ไม่ถูกครอบงำจากสื่อ และหรือแหล่งผลิตสื่อที่คาดหวังผลกำไร ที่จะหลอกล่อให้วัยรุ่นซื้อสินค้า ทักษะการรู้เท่าทันสื่อจะช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจให้ผลิตสามารถเลือกรับและใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพในบริบทต่าง ๆ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่คงอยู่มายาวนาน เป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศ สามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพสู่สังคม โดยมีปรัชญาและปณิธานที่มุ่งมั่นสั่งสม เสาะแสวงหา และพัฒนาความรู้ ให้บัณฑิตเกิดความเจริญงอกงามทางภูมิปัญญา เพียบพร้อมด้วยวิชาการ จริยธรรม และคุณธรรม ตลอดจนเป็นผู้ชี้นำทิศทาง สืบทอดเจตนารมณ์ที่ดีของสังคมเพื่อความคงอยู่ ความเจริญ และความเป็นอารยะของชาติ ปรัชญาดังกล่าวนั้นนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวทางการพัฒนาบัณฑิต นอกจากนี้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ยังเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นการวิจัยขั้นสูงและการผลิตบัณฑิตหลากหลายสาขาวิชาที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เพื่อนำพาประเทศสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งการบริหารจัดการ เพื่อให้มีผลงานสะท้อนเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัย คือ “มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มุ่งสร้างศาสตร์แห่งแผ่นดิน เพื่อความกินดีอยู่ดีของชาติ” โดยดำเนินงานครอบคลุมพันธกิจทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งกำหนดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรและนิสิตให้สะท้อนอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คือ “สำนึกดี มุ่งมั่น สร้างสรรค์ สามัคคี” (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2560)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น อีกทั้งยังไม่มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทักษะการรู้เท่าทันสื่อ การรู้เท่าทันสื่อ และความฉลาดทางอารมณ์ ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นอาจารย์ผู้สอนในระดับอุดมศึกษา มีหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนานิสิตให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของมหาวิทยาลัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเป็นข้อมูลในการส่งเสริมและพัฒนานิสิตอย่างเหมาะสม และเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ระดับการรู้เท่าทันสื่อ และระดับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการรู้เท่าทันสื่อกับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรู้เท่าทันสื่อกับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงระดับทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ระดับการรู้เท่าทันสื่อ และระดับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการรู้เท่าทันสื่อกับความฉลาดทางอารมณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างการรู้เท่าทันสื่อกับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งเป็นข้อมูลในการศึกษาวิจัย และพัฒนานิสิตในด้านทักษะการรู้เท่าทันสื่อและความฉลาดทางอารมณ์ต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ

ความหมายของการรู้เท่าทันสื่อ

พรทิพย์ เย็นจะบก (2552) กล่าวว่า การรู้เท่าทันสื่อ คือ ความสามารถในการวิเคราะห์ วิเคราะห์ และประเมินค่าสื่อ ความสามารถในการเข้าถึงสื่อ นำเสนอสื่อในรูปแบบฉบับของตนเอง และผลิตสื่อเพื่อสื่อสารได้หลายรูปแบบ นอกจากนี้ การรู้เท่าทันสื่อ ยังหมายรวมถึงกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการวิเคราะห์วิจารณ์ และสร้างโอกาสในการเข้าถึงสื่อ

แพรวพรรณ อัครกะประสา (2557) กล่าวว่า การรู้เท่าทันสื่อ คือ การมีทักษะการรู้เท่าทันสื่ออย่างรู้ตัวการที่บุคคลจะรับสื่ออย่างตื่นตัวนั้น ต้องมีความสามารถตีความ วิเคราะห์ แยกแยะเนื้อหาสาระของสื่อ และสามารถตอบโต้กับสื่อได้อย่างมีสติ และรู้ตัว ตลอดจนสามารถตั้งคำถามว่าสื่อถูกสร้างขึ้นอย่างไร

บุพผา เมฆศรีทองคำ (2552) ให้ความหมายของการรู้เท่าทันสื่อว่า หมายถึง ความสามารถของแต่ละบุคคลในการเข้าถึง เข้าใจ ตีความ ประเมินและสร้างเนื้อหาสื่อในรูปแบบที่หลากหลายด้วยความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อโดยไม่ถูกครอบงำจากสื่อ และสามารถเสริมสร้างพลังอำนาจของตนเพื่อให้สามารถใช้สื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการดำรงชีวิตของทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม

Potter (2005 อ้างในบุพผา เมฆศรีทองคำ, 2552) กล่าวว่า การรู้เท่าทันสื่อ เป็นมุมมองจากการที่บุคคลเปิดรับสื่อและตีความหมายของเนื้อหาสื่อตามที่ได้เปิดรับด้วยความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและมีสติในการเปิดรับโดยวัตถุประสงค์ของการรู้เท่าทันสื่อ คือ การเสริมสร้างพลังอำนาจของบุคคลเพื่อให้บุคคลควบคุมสื่อไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของสื่อ

จากความหมายของการรู้เท่าทันสื่อที่มีผู้ให้ความหมายไว้ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การรู้เท่าทันสื่อ หมายถึง การที่บุคคลมีความสามารถในการอ่านสื่ออย่างเข้าใจ สามารถวิเคราะห์ประเมินค่าตีความนัยยะแฝงในสื่อโดยไม่ถูกหลอกหรือถูกครอบงำ

กรอบแนวทางเพื่อการวิเคราะห์ และรู้ทันสื่อ

จากทฤษฎีการรู้เท่าทันสื่อ (Cognitive Theory of Media Literacy) ที่อธิบายถึงปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบหลักของการพัฒนาความรู้ด้านการรู้เท่าทันและทักษะการรู้เท่าทันสื่อ จะเห็นว่าปัจจัยต่าง ๆ ของสื่อมีผลอย่างยิ่งต่อโครงสร้างการรับรู้ของผู้รับสาร สื่อแต่ละประเภทมีปัจจัยที่ซับซ้อนและเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน แนวทางการที่ผู้รับสารจะรู้เท่าทันสิ่งต่าง ๆ ที่แฝงมากับสื่อ จำเป็นต้องมีกรอบแนวทางเพื่อวิเคราะห์สื่อ (สุชาติดา จักรพิสูทธิ์, 2552) ดังนี้

1. สื่อคือสิ่งที่สร้างขึ้น

สื่อเกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์เพื่อสื่อสารกับผู้รับสาร ซึ่งผ่านกระบวนการประกอบสร้างขึ้นตั้งแต่กระบวนการผลิตที่ต้องมีการวางแผน คิดออกแบบ และเลือกสรรสารที่ตอบวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร โดยกระบวนการประกอบสร้างนั้นสร้างสิ่งที่เรียกว่า ความรู้แฝง (Tacit knowledge) และความจริงเทียม (Virtual reality) ทำให้ผู้รับสารซึมซับรับรู้เสมือนหนึ่งเป็นความจริงหรือประสบการณ์ของตน เช่น ภาพความงามของนางแบบที่ปรากฏในโฆษณาลินคอล์นผ่านการปรับแต่งโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อสร้างความจริงเทียมให้กับผู้รับชมโฆษณาเห็นนางแบบโฆษณาที่มีรูปร่างหน้าตาผิวพรรณดีโดยสมบูรณ์แบบ

นอกจากประเด็นการสร้างความรู้แฝงและความจริงเสมือนแล้ว ประเด็นด้านทัศนคติเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อของผู้รับสาร ส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อว่า ภาพที่น่าสอในหน้าหนังสือพิมพ์ คือความจริง camera never lies แต่ในความเป็นจริงแล้ว บางครั้งภาพข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ก็เกิดจากการประกอบสร้างได้เช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีที่หนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งที่น่ารูปเหตุการณ์กรือเซะที่ปัตตานี ลงหน้าหนึ่ง ภาพดังกล่าวเป็นผู้ตายในเหตุการณ์ที่กามีดสปาดารไว้ในมือ ซึ่งสื่อสารถึงความเจ็บปวดการร้ายที่โหดเหี้ยมและมีขบวนการหนุนหลัง นำมาซึ่งความหวาดกลัวมาสู่คนในสังคม ในกรณีดังกล่าว แม้ว่าในที่สุดหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นจะได้ออกมาขอโทษต่อผู้อ่าน และสารภาพว่าใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ในการตัดแต่งภาพ แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นในสังคมคือมีผู้อ่านจำนวนมากรับรู้ และเชื่อว่าเป็นความจริงไปแล้ว

2. ลีอมีเป้าหมายทางธุรกิจโฆษณา

ลีอมีเป็นองค์กรธุรกิจที่ต้องแสวงหากำไรและมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการสูง ความอยู่รอดของลีอมีมีความสัมพันธ์กับรายได้จากธุรกิจโฆษณา เช่น ลีอมีหนังสือพิมพ์ 1 ฉบับ มีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยฉบับละ 80-100 บาท แต่หนังสือพิมพ์ขายเพียง 10-25 บาทเท่านั้น สิ่งที่ทำให้ลีอมีหนังสือพิมพ์อยู่รอดได้ก็คือรายได้จากโฆษณา ผลที่ตามมาคือ ในทางปฏิบัติการทำงานของลีอมีอาจจะขัดแย้งกับหลักการความเที่ยงธรรม ในการนำเสนอข่าว บ่อยครั้งหากมีข่าวสารใดที่มีผลกระทบต่อภาพลักษณ์และธุรกิจของผู้มีอำนาจ ลีอมีก็จะหลีกเลี่ยงการนำเสนอหรือนำเสนอเพียงผิวเผิน หรือแม้กระทั่งใจบิดเบือนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อุปถัมภ์รายการ ในปัจจุบันมูลค่าจากลีอมีโฆษณาทางโทรทัศน์และวิทยุ เมื่อเทียบกับอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP) ของประเทศพบว่า รายได้จากลีอมีโฆษณามีสัดส่วนมากกว่า 4 เท่าของอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ จากปริมาณเม็ดเงินจำนวนมากในธุรกิจโฆษณา ส่งผลให้โทรทัศน์ช่องต่าง ๆ พยายามหาวิธีการเพิ่มพื้นที่ให้แก่การโฆษณา เช่น วิธีการ Product placement หรือการ tie-in เพื่อการสร้างความสัมพันธ์และภักดีต่อสินค้า (Product loyalty) ในส่วนของรายการข่าวก็มีการนำเสนอโฆษณาแฝงเสมือนหนึ่งเป็นข่าวสาร หรือเหตุการณ์ในรอบวัน แต่เนื้อหาคือการโฆษณาที่บริษัทธุรกิจต้องจ่ายเงินซื้อเวลา หรือแม้แต่การที่ลีอมีทำเสมือนหนึ่งการให้ผู้รับสาร มีส่วนร่วมในรายการอย่างการส่ง SMS เพื่อตอบคำถามหรือแสดงความคิดเห็น ที่แท้ก็เป็นความร่วมมือทางธุรกิจระหว่างลีอมีกับบริษัทโทรศัพท์เคลื่อนที่ ที่มีวัตถุประสงค์หารายได้จากบริการโทร SMS เป็นต้น

3. ลีอมีสร้างค่านิยมและอุดมคติ

ค่านิยม คือ ความเชื่อของบุคคลส่วนใหญ่ ซึ่งเชื่อว่า สิ่งหนึ่งมีค่า มีความสำคัญ และเป็นสิ่งที่ปรารถนา พฤติกรรมที่คนส่วนใหญ่ยอมรับ การที่ลีอมีผลิตซ้ำเนื้อหาที่สร้างความจริงแฝงหรือความจริงเทียมขึ้น มีผลต่อการรับรู้ของผู้รับสาร หากลีอมีผลิตซ้ำเนื้อหาบางอย่างซ้ำ ๆ ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือค่านิยมและอุดมคติของคนในสังคมมีแนวโน้มที่จะแปรผันตามกับสิ่งที่ลีอมีนำเสนอ เช่น ละครโทรทัศน์ที่ผลิตซ้ำความรุนแรงย่อมมีผลต่อทัศนคติเรื่องความรุนแรง เสพติดความรุนแรงหรือมองว่า

ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติในชีวิต ค่านิยมความขาวคือความงาม หรือแม้กระทั่ง การที่สื่อนำเสนอภาพความรุนแรงในเนื้อหาข่าว ในกรณี 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สื่อมีส่วนในการสั่งสมอคติ ความเชื่อ และความแตกต่างทางเชื้อชาติของมุสลิม เป็นต้น การรู้เท่าทันสื่อสร้างค่านิยมและอุดมคติที่สื่อสร้างขึ้นจะเป็นเกราะป้องกันไม่ให้ผู้รับสารหลงในภาพที่สื่อผลิตซ้ำ เพื่อตอกย้ำให้เชื่อสิ่งที่แฝงมาในสื่อ

4. สื่อทำให้มีผลที่ตามมาทางการเมืองและสังคม

สื่อเกี่ยวข้องกับกลุ่มอำนาจทางการเมือง ข้อมูลข่าวสารในสื่ออาจจะมีวาระซ่อนเร้นเพื่อผลประโยชน์ด้านความได้เปรียบทางการเมือง และกระตุ้นให้คนในสังคมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทิศทางที่สื่อต้องการ สื่อมวลชนไทยในช่วงเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ 2535” แม้ว่าจะมีสถานีโทรทัศน์ช่องใหม่เกิดขึ้นจากอุดมการณ์สื่อเสรี แต่ปัจจุบันด้วยเหตุผลทางธุรกิจทำให้สถานีโทรทัศน์ช่องดังกล่าว เปลี่ยนเป็นสถานีโทรทัศน์ที่ดำเนินการทางธุรกิจ ภายใต้เม็ดเงินการถือหุ้นใหญ่จากกลุ่มบริษัทชินคอร์ปอเรชั่น วัฒนธรรมการทำข่าวของสื่อโดยการเกาะติดกับนักการเมือง และศูนย์อำนาจเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สื่อตกเป็นเครื่องมือทางการเมือง ทำให้ข่าวสารทางเดียวจากปากนักการเมืองไหลลงสู่ประชาชนผู้รับสารเพียงข้างเดียว สถานการณ์การรุกรานสิทธิเสรีภาพสื่อมวลชน และการยึดครองพื้นที่ สื่อรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งการเข้าจัดการควบคุมเนื้อหาและกำราบบุคคลผ่านระดับบริหารของสื่อที่เป็นเครือญาติ เช่น ไล่ออก ถอดบทความ หรือโดยการกว้านซื้อหุ้นผ่านตลาดหลักทรัพย์เพื่อกุมอำนาจบริหารเอง รวมถึงการตอบโต้ทั้งทางลับและทางแจ้งแก่สื่อมวลชน นักวิชาการ นักเคลื่อนไหวทางสังคม จนกล่าวได้ว่า พื้นที่ทางสังคมที่เหลืออยู่ของภาคประชาชนซึ่งคือ “สื่อ” ตกอยู่ภายใต้อำนาจควบคุมเบ็ดเสร็จ ทุกวันนี้ ข่าวสารจำนวนมากที่มีวาระซ่อนเร้น (Hidden agenda) และเป็นข่าวที่ถูก “สร้าง” ขึ้น (Agenda setting) ด้วยอำนาจและการสมรู้ร่วมคิด

5. สื่อแต่ละชนิดมีเอกลักษณ์และข้อจำกัด

สื่อแต่ละชนิดมีธรรมชาติที่แตกต่างกัน เพราะในทางศาสตร์และศิลป์ของสื่อทุกประเภท แม้จะจำแนกเป็น สาร = media content กับ สื่อ = media form เท่านั้น

หากแต่รายละเอียด ขั้นตอน เทคนิคและเครื่องมือ มีความแตกต่างกันอย่างมาก ซึ่งในกระบวนการผลิตนี้ทำให้ "สาร" บางอย่างถูกตัดตอน ปรับแต่ง ลดปริมาณ และคุณภาพ รวมถึงอาจกลายเป็นการสร้างความจริงเทียมขึ้น

ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ

ภายใต้กรอบแนวคิด เรื่อง การส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงออก และการสร้างเสริมสมรรถภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้อย่างทั่วถึง และเท่าเทียมขององค์กร UNESCO การที่บุคคลจะนำทักษะการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อให้รู้เท่าทันสื่อได้นั้น ต้องมีทักษะที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ เรียงตามลำดับ คือ การเข้าถึง (access) การวิเคราะห์ (analyze) การประเมินค่า (evaluate) และการสร้างสรรค์ (create) (พรทิพย์ เย็นจะบก, 2552) ดังนี้

1. การเข้าถึง (access) หมายถึง การได้รับสื่อประเภทต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ และรวดเร็วสามารถรับรู้และเข้าใจเนื้อหาของสื่อประเภทต่าง ๆ ได้อย่างเต็มความสามารถ มีการแสวงหาข่าวสารได้จากสื่อหลายประเภทและไม่ถูกจำกัดอยู่กับสื่อประเภทใด ประเภทหนึ่งมากเกินไป ความสามารถในการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ พร้อมทั้งทำความเข้าใจความหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1.1 อ่านเนื้อหาจากสื่ออื่น ๆ และทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้

1.2 จดจำและเข้าใจความหมายของคำศัพท์ สัญลักษณ์ และเทคนิคที่ใช้ในการสื่อสาร

1.3 พัฒนากลยุทธ์ เพื่อหาตำแหน่งที่มาของข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ที่หลากหลาย

1.4 เลือกกรองข้อมูลประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

2. การวิเคราะห์ (analyze) หมายถึง การตีความเนื้อหาสื่อตามองค์ประกอบ และรูปแบบที่สื่อแต่ละประเภทนำเสนอ ว่าสิ่งที่สื่อนำเสนอส่งผลกระทบอะไรบ้าง ต่อสังคม การเมือง หรือเศรษฐกิจ โดยใช้พื้นความรู้เดิมและประสบการณ์ในการคาดการณ์

ถึงผลที่จะเกิดขึ้น ที่อาจมาจากการวิเคราะห์ถึงวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายของสื่อ (กลุ่มผู้เปิดรับสื่อ) จุดยืนของสื่อ บริบทต่าง ๆ ของสื่อที่ส่งผลกระทบต่อ การนำเสนอของสื่อ โดยอาจใช้วิธีการของการวิเคราะห์ เปรียบเทียบ การแตกองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ หรือการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเหตุและผล ความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตรวจสอบรูปแบบการใช้สื่อ โครงสร้าง และลำดับการเรียงเนื้อหาสื่อ ซึ่งสามารถใช้แนวคิดจากศาสตร์ต่าง ๆ ได้แก่ ศิลปะ วรรณกรรม สังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาบริบทที่ต้องการสื่อ ตัวอย่างเช่น

- 2.1 ให้ความรู้และประสบการณ์เดิมเพื่อทำนายผลที่จะเกิด
- 2.2 ตีความเนื้อหาโดยใช้หลักการวิเคราะห์พื้นฐาน เช่น วิเคราะห์ “วัตถุประสงค์”
- 2.3 “ผู้รับสาร” “ความคิดเห็น” “รูปแบบที่กำหนด” “ประเภทรายการ” “บุคลิก” “พล็อต” “แนวคิดรวม” “อารมณ์” “ภาพที่เห็น” และ “เนื้อหา”
- 2.4 ใช้อยุทธวิธีซึ่งรวมถึงการเปรียบเทียบ/หาความแตกต่าง ข้อเท็จจริง/ ความเห็น เหตุ/ผล การลำดับความสำคัญ/การเรียง
- 2.5 ให้ความรู้เกี่ยวกับบริบททางประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ ซึ่งเป็นที่มาของการสร้างสรรค์และตีความหมาย

3. การประเมินค่า (evaluate) เป็นผลมาจากการวิเคราะห์สื่อที่ผ่านมา ทำให้สามารถที่จะประเมินค่าคุณภาพของเนื้อหาสารที่ถูกส่งออกมาได้ว่ามีคุณค่า ต่อผู้รับมากน้อยเพียงใด สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้รับในด้านใดได้บ้าง คุณค่าที่เกิดขึ้นเป็นคุณค่าที่เกิดขึ้นทางใจ อารมณ์ ความรู้สึก หรือมีคุณค่าทางศีลธรรม จรรยาบรรณ สังคม วัฒนธรรม หรือประเพณีอย่างไรบ้าง สิ่งสื่อที่นำเสนอมีประโยชน์ ต่อการเรียนรู้ในศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งหรือไม่ อย่างไร ในขณะเดียวกัน การประเมินค่า ที่เกิดขึ้นอาจเป็นการประเมินคุณภาพของสื่อว่า การนำเสนอของสื่อนั้นมีกระบวนการผลิต ที่มีคุณภาพหรือไม่เมื่อเปรียบกับสื่อประเภทเดียวกัน ความสามารถในการประเมินเนื้อหา โดยสร้างความเกี่ยวข้องของเนื้อหา กับประสบการณ์ พร้อมเสนอความเห็นในแง่มุมมอง ของความหลากหลายคุณภาพ และความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาโดยใช้วิธีดังนี้

3.1 ชื่นชอบและเกิดความพึงพอใจในการตีความหมายสื่อ จากประเภทรายการและรูปแบบที่หลากหลาย

3.2 สนองตอบโดยการพิมพ์หรือพูดถึงความซับซ้อนที่หลากหลายและเนื้อหาสื่อ

3.3 ประเมินคุณภาพของเนื้อหา จากเนื้อหาสื่อและรูปแบบ

3.4 ตัดสินใจให้คุณค่าของเนื้อหา โดยพิจารณาจากหลักจริยธรรม ศาสนา และหลักประชาธิปไตย

4. การสร้างสรรค์ (create) การพัฒนาทักษะการสร้างสื่อในแบบฉบับของตนเองขึ้นมาเมื่อผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถวิเคราะห์ วิเคราะห์ ประเมินค่าสื่อได้อย่างถ่องแท้แล้ว ทุกคนจะต้องเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ผลิตที่จะต้องวางแผน เขียนบท ค้นคว้าข้อมูลเนื้อหาประกอบตามเทคโนโลยีของสื่อหรือรูปแบบองค์ประกอบของสื่อแต่ละประเภท เพื่อที่จะสามารถสื่อให้ได้ตามวัตถุประสงค์การสื่อสารที่ตนได้วางไว้ การพัฒนาทักษะนี้จึงเป็นบทบาทสรุปที่ทำให้ครบกระบวนการรู้เท่าทันสื่อได้สมบูรณ์ที่สุด ความสามารถในการสร้างสรรค์ (หรือสื่อสาร) เนื้อหา โดยการเขียนบรรยายความคิด ใช้คำศัพท์ เสียง และ/หรือสร้างภาพให้มีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย และต้องสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่หลากหลายของการสื่อสารเพื่อสร้างสรรค์ ตัดต่อ และเผยแพร่เนื้อหาดังกล่าว

4.1 ใช้ประโยชน์จากขั้นตอนการระดมสมอง วางแผน เรียบเรียง และแก้ไข

4.2 ใช้ภาษาเขียนและภาษาพูดอย่างมีประสิทธิภาพที่สุดตามหลักของภาษาศาสตร์

4.3 สร้างสรรค์และเลือกภาพอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อบรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ที่กำหนดไว้

4.4 ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในการวางแผนโครงสร้างของเนื้อหา

นอกจากแนวคิดเรื่องทักษะการรู้เท่าทันสื่อข้างต้น Center for Media Literacy (2008 อ้างในฐานะวัฒนา สุขวงศ์ และคณะ, 2557) ได้ระบุในรายงาน Learning for the 21st Century ว่าทักษะที่จำเป็นในการรู้เท่าทันสื่อ ได้แก่ ทักษะในการเข้าถึง (Access skill) ทักษะการวิเคราะห์ (Analyze skill) ทักษะการประเมิน

เนื้อหาสาร (Evaluate skill) ทักษะการสร้างสรรค์ (Create skill) และมืองค์ประกอบที่เพิ่มเติม คือ ทักษะการมีส่วนร่วม (Participate skill) ซึ่งเป็นอีกทักษะหนึ่งที่ช่วยให้บุคคลสามารถใช้ในการแก้ปัญหาและการมีปฏิสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ส่งผลให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นอีกทักษะหนึ่งที่ช่วยเสริมให้บุคคลสามารถพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ

ความฉลาดทางอารมณ์

ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์

ความฉลาดทางอารมณ์ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Emotional Intelligence” เรียกกันทั่วไปว่า EQ ซึ่งเป็นคำย่อจากคำเต็มในภาษาอังกฤษว่า “Emotional Quotient” และมีผู้ให้คำจำกัดความแตกต่างกันไป เช่น เซวาร์นอารมณ์ อัจฉริยะทางอารมณ์ ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ เป็นต้น มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

กรมสุขภาพจิต (2543: 55) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์จัดการกับอารมณ์ของตนเองและมีการแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสม สามารถสร้างแรงจูงใจที่ดีให้ตนเองเพื่อผลักดันตนเองให้ประสบความสำเร็จและมีความสุข รวมทั้งมีความเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่น ตลอดจนมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

Salovey and Mayer (1990) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการที่จะไหวทันความคิด ความรู้สึกและภาวะอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้ นอกเหนือจากการติดตามและควบคุมแล้ว บุคคลพึงจำแนกแยกแยะและใช้ข้อมูลเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อชี้นำความคิดและการกระทำของตน

Bar-On (1992) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า หมายถึง ความสามารถส่วนตัวด้านอารมณ์และด้านสังคมของบุคคลที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเขาต่อข้อเรียกร้องและแรงกดดันจากสภาพแวดล้อมทั้งหลายได้เป็นอย่างดี

Cooper and Sawaf (1997) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการที่จะรับรู้ เข้าใจ และประยุกต์ใช้ พลังการรู้จักอารมณ์ เป็นรากฐานของพลังงาน ข้อมูล การสร้างสายสัมพันธ์เพื่อการโน้มน้าวผู้อื่นได้

Goleman (1998) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า หมายถึง ความสามารถในการตระหนักรู้ความรู้สึกของตนเองและของผู้อื่นเพื่อสร้างแรงจูงใจ ในตนเอง บริหารจัดการอารมณ์ต่าง ๆ ของตนเองและอารมณ์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ต่าง ๆ ได้ คนที่มีความฉลาดทางอารมณ์ดีเป็นคนที่สามารถเข้าใจอารมณ์ของตัวเองตามความเป็นจริง มีอารมณ์นั้นคงเมื่อมีอารมณ์ที่ไม่ดี เช่น เศร้า โศก ผิดหวังก็สามารถปรับเข้าสู่สภาวะปกติ ได้เร็ว รู้จักไคร่ครวญให้รอบคอบก่อนการตัดสินใจ สามารถพึ่งตัวเองได้ตามวัย ของตนเอง เป็นตัวของตัวเอง เป็นคนที่มีความสุขและมีคุณธรรมจากความหมาย ข้างต้นที่ได้กล่าวมา

จากความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ที่มีผู้ให้ความหมายไว้ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถของบุคคล ในการตระหนักรู้และเข้าใจตนเองอย่างถูกต้อง ตรงตามความเป็นจริง สามารถ ควบคุมอารมณ์ของตนเองและสร้างแรงจูงใจให้กับตนเองได้โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค สามารถที่จะรับรู้เข้าใจอารมณ์ความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่นได้ ตลอดจนมีทักษะ ในการเข้าสังคมอันเป็นการเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีและเกิดความร่วมมือร่วมใจ ในการทำงาน เพื่อที่จะได้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข

องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์

Goleman (1998) ได้จำแนกองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ไว้ 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การรู้จักอารมณ์ตนเองตามสภาพที่เป็นจริง (Knowing one's emotions) ได้แก่ การตระหนักรู้ความรู้สึกที่เกิดขึ้น และตรวจสอบความรู้สึกของตนเองได้ และการเข้าใจตนเอง
2. การจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม (Managing emotions) ได้แก่ ความเข้าใจและการจัดการความรู้สึกต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม สามารถที่จะ ปล่อยตนเอง ผ่อนคลายอารมณ์และจัดการกับอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้

3. การจูงใจตนเอง (Motivating oneself) เป็นความสามารถในการจูงใจตนเอง ไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยการสร้างแรงจูงใจให้ตนเองและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

4. การตระหนักรู้อารมณ์ของผู้อื่น (Recognizing emotions in others) ได้แก่ การเข้าใจคนอื่นและปรับให้เข้ากับสิ่งที่บุคคลอื่นต้องการ รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา

5. การคงสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นไว้ได้ (Handing relationships) ได้แก่ ทักษะในการจัดการอารมณ์ของบุคคลอื่นและมีสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นอย่างราบรื่น

Salovey and Mayer (1997 อ้างในคมเพชร ฉัตรศุภกุล และผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, 2544: 9-10) ได้จำแนกองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ไว้ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การรับรู้อารมณ์ (Emotional perception) หมายถึง การรับรู้ การประเมิน และการแสดงออกของอารมณ์ ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่

1.1 ความสามารถในการบ่งบอกอารมณ์ของตนเองจากท่าทาง ความรู้สึก และความคิด

1.2 ความสามารถในการบ่งบอกอารมณ์ของบุคคลอื่นจากการออกแบบ และงานศิลปะ ตลอดจนภาษา น้ำเสียง การแสดงออก และพฤติกรรมต่าง ๆ ได้

1.3 สามารถแสดงอารมณ์ได้อย่างถูกต้องและแสดงความต้องการออกมา ได้สัมพันธ์กับความรู้สึก

1.4 สามารถแยกแยะระหว่างความถูกต้องและไม่ถูกต้อง หรือความจริงใจ หรือไม่จริงใจของการแสดงออกทางอารมณ์ได้

2. การใช้อารมณ์เกื้อหนุนความคิด (Emotional facilitation of thought) หมายถึง การใช้อารมณ์สนับสนุนการคิดแก้ปัญหา และการคิดในทางสร้างสรรค์ได้ มีองค์ประกอบย่อย ได้แก่

2.1 ใช้อารมณ์จัดลำดับความคิดโดยมุ่งเน้นที่ความสำคัญของข้อมูล

2.2 อารมณ์ที่ดีและแจ่มใสจะช่วยให้การตัดสินใจและการจดจำเกี่ยวกับ ความรู้สึกได้ดี

2.3 สามารถเปลี่ยนทัศนคติของคนที่มองโลกในแง่ร้ายเป็นมองโลกในแง่ดีได้ กระตุ้นให้เกิดการพิจารณาในหลายแง่มุม

2.4 สภาวะของอารมณ์ที่ต่างกันทำให้เกิดวิธีการแก้ปัญหาที่ต่างกัน เช่น ความสุขช่วยให้เกิดความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลและสร้างสรรค์

3. การเข้าใจอารมณ์ (Emotional understanding) หมายถึง การเข้าใจ การวิเคราะห์อารมณ์และการนำความรู้เกี่ยวกับอารมณ์ไปใช้ มีองค์ประกอบย่อยได้แก่

3.1 สามารถบ่งบอกอารมณ์และรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างคำพูด และอารมณ์ของตนได้ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างความชอบและความรัก

3.2 สามารถบอกความหมายของอารมณ์ที่บอกให้รู้ถึงสิ่งที่สัมพันธ์กัน เช่น รู้สึกเศร้าใจเมื่อต้องสูญเสีย

3.3 สามารถเข้าใจความสลับซับซ้อนของอารมณ์ได้ เช่น รู้สึกทั้งรัก และเกลียดในเวลาเดียวกัน หรือผสมกันระหว่างความกลัวและความแปลกใจ

3.4 สามารถจดจำการปรับเปลี่ยนสภาวะของอารมณ์ต่าง ๆ เช่น การปรับเปลี่ยนจากความโกรธเป็นความพึงพอใจ หรือเปลี่ยนจากความโกรธ เป็นความละอายใจ

4. การจัดการกับอารมณ์ (Emotional management) หมายถึง การจัดการ อารมณ์เพื่อให้เกิดพัฒนาการทางอารมณ์และความเจริญงอกงามทางสติปัญญา มีองค์ประกอบย่อยได้แก่

4.1 ความสามารถในการเปิดใจรับทั้งความรู้สึกที่ดีและไม่ดี

4.2 ความสามารถในการรับหรือสะท้อนอารมณ์ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจ จากข้อมูลที่ได้รับและผลประโยชน์

4.3 ความสามารถในการติดตามอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับตนเองและผู้อื่น เช่น รับรู้ได้ว่าสิ่งเหล่านั้นชัดเจน เป็นแบบฉบับ มีอิทธิพล หรือเป็นเหตุเป็นผลอย่างไร

4.4 ความสามารถในการจัดการอารมณ์ของตนเองและคนอื่นได้ โดยการลดความรุนแรงของอารมณ์ แสดงอารมณ์ทางบวกโดยไม่ปิดบังหรือเกิน ความจริงที่ต้องการจะถ่ายทอด

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่าการที่บุคคลมีความฉลาดทางอารมณ์ จะมีการใช้อารมณ์เกื้อหนุนความคิด การใช้อารมณ์สนับสนุนการคิดแก้ปัญหา และการคิดในทางสร้างสรรค์ได้ ใช้อารมณ์จัดลำดับความคิดโดยมุ่งเน้นที่ความสำคัญของข้อมูล สามารถเปลี่ยนทัศนคติให้เป็นคนที่มองโลกในแง่ดี ตลอดจนจนช่วยให้เกิดความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลและสร้างสรรค์ จึงน่าจะมีส่วนสำคัญให้บุคคลเกิดทักษะในการรู้เท่าทันสื่อ และรู้เท่าทันสื่อ

สมมติฐานการวิจัย

1. ทักษะการรู้เท่าทันสื่อมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. การรู้เท่าทันสื่อมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) มีวิธีการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ นิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ภาคต้น ปีการศึกษา 2561 จำนวน 35,338 คน

กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ภาคต้น ปีการศึกษา 2561 จำนวน 1,078 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยคำนวณจากสูตรของ Yamane (1973) อ้างในบุญธรรม กิจปรีดาภิรุทธิ์, (2547) โดยยอมให้ความคลาดเคลื่อนไม่เกิน .03 ดังนี้

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

N = ขนาดของจำนวนประชากร

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

กำหนดความคลาดเคลื่อนเท่ากับ .03 แทนค่าสูตร

$$\text{ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง} = \frac{35,338}{1+35,338(.03)^2}$$

$$= 1,077.24 \quad \text{ประมาณ } \sim 1,078 \text{ คน}$$

จากการคำนวณโดยแทนค่าจำนวนประชากรในสูตรดังกล่าวข้างต้นจะได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้เท่ากับ 1,078 คน ทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างตามจำนวนที่กำหนด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเครื่องมือแบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลมีลักษณะเป็นคำถามแบบเลือกตอบ (Check List) และเติมข้อมูลลงในช่องว่าง จำนวน 4 ข้อ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ประกอบด้วยข้อคำถาม 4 ด้าน จำนวน 24 ข้อ เป็นแบบประเมินตนเอง มาตรฐานส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ ประกอบด้วยข้อคำถาม 5 ด้าน จำนวน 30 ข้อ เป็นแบบประเมินตนเอง มาตรฐานส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ประกอบด้วย ข้อคำถาม 5 ด้าน จำนวน 25 ข้อ เป็นแบบประเมินตนเอง มาตรฐานส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ระดับ	ช่วงคะแนน
ระดับต่ำ	1.00-1.80
ระดับค่อนข้างต่ำ	1.81-2.60
ระดับปานกลาง	2.61-3.40
ระดับค่อนข้างสูง	3.41-4.20
ระดับสูง	4.21-5.00

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา จากนั้นนำมาแก้ไขปรับปรุง แล้วทำการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามกับนิสิตมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาคำนวณ หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผลการวิเคราะห์ที่ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามอยู่ในระดับสูง ดังนี้

ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ	ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ	.946
การรู้เท่าทันสื่อ	ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ	.923
ความฉลาดทางอารมณ์	ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ	.952

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า นิสิตส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 61.01) อายุ 19 ปี (ร้อยละ 42.88) คณะวิศวกรรมศาสตร์ (ร้อยละ 25.15) อยู่ชั้นปีที่ 1 (ร้อยละ 55.42)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทักษะการรู้เท่าทันสื่อ การรู้เท่าทันสื่อ และความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากตารางที่ 1 พบว่า นิสิตมีทักษะการรู้เท่าทันสื่อโดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ($\bar{x} = 3.89$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทักษะการรู้เท่าทันสื่อรายด้านอยู่ในระดับค่อนข้างสูงทุกด้าน โดยด้านการเข้าถึงมีระดับสูงที่สุด และด้านการวิเคราะห์มีระดับต่ำที่สุด

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย \bar{x} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ที่แสดงระดับทักษะการรู้เท่าทันสื่อของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ	\bar{x}	S.D.	ระดับ
ด้านการเข้าถึง	3.92	.470	ค่อนข้างสูง
ด้านการวิเคราะห์	3.86	.481	ค่อนข้างสูง
ด้านการประเมิน	3.90	.447	ค่อนข้างสูง
ด้านการสร้างสรรค์	3.89	.531	ค่อนข้างสูง
รวม	3.89	.388	ค่อนข้างสูง

จากตารางที่ 2 พบว่า นิสิตมีการรู้เท่าทันสื่อโดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ($\bar{x} = 4.11$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การรู้เท่าทันสื่อรายด้านอยู่ในระดับค่อนข้างสูงทุกด้าน โดยด้านข้อจำกัดของสื่อมีระดับสูงที่สุด และด้านการสร้างสื่อมีระดับต่ำที่สุด

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย \bar{x} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ที่แสดงระดับการรู้เท่าทันสื่อของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การรู้เท่าทันสื่อ	\bar{x}	S.D.	ระดับ
ด้านการสร้างสื่อ	4.08	.519	ค่อนข้างสูง
ด้านเป้าหมายทางธุรกิจ	4.10	.556	ค่อนข้างสูง
ด้านการสร้างค่านิยม	4.11	.518	ค่อนข้างสูง
ด้านผลทางการเมือง	4.09	.566	ค่อนข้างสูง
ด้านข้อจำกัดของสื่อ	4.15	.543	ค่อนข้างสูง
รวม	4.11	.455	ค่อนข้างสูง

จากตารางที่ 3 พบว่า นิสิตมีความฉลาดทางอารมณ์โดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ($\bar{x} = 4.00$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์รายด้านอยู่ในระดับค่อนข้างสูงทุกด้าน โดยด้านการเข้าใจอารมณ์ผู้อื่นมีระดับสูงที่สุด และด้านการจัดการอารมณ์ตนเองมีระดับต่ำ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย \bar{x} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ที่แสดงระดับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความฉลาดทางอารมณ์	\bar{x}	S.D.	ระดับ
ด้านการตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง	4.09	.541	ค่อนข้างสูง
ด้านการจัดการอารมณ์ตนเอง	3.78	.532	ค่อนข้างสูง
ด้านการจูงใจตนเอง	4.04	.485	ค่อนข้างสูง
ด้านการเข้าใจอารมณ์ผู้อื่น	4.19	.501	ค่อนข้างสูง
ด้านสัมพันธภาพกับผู้อื่น	3.89	.477	ค่อนข้างสูง
รวม	4.00	.367	ค่อนข้างสูง

การอภิปรายผล

1. ผลการวิจัยพบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีทักษะการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับค่อนข้างสูงโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยมีอาจารย์ผู้สอนที่มีความตระหนักและมีแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่มีการใช้สื่อช่องทางต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือ ในการเชื่อมต่อการส่งผ่านความรู้ให้แก่ นิสิต มีการจัดกิจกรรมให้นิสิตร่วมกันระดมสมองวิเคราะห์เนื้อหาของสื่อที่อาจารย์ผู้สอนนำมาเป็นกรณีศึกษา ตลอดจนมีการมอบหมายให้นิสิตแสวงหาตัวอย่างจากสื่อที่เชื่อมโยงเนื้อหาที่สอนมาทำกรณีวิเคราะห์ เพื่อเป็นการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาที่เรียนผ่านสื่อ และเกิดความเข้าใจและจดจำเนื้อหาได้ดีขึ้นอย่างรวดเร็ว และทำให้นิสิตมีโอกาสเข้าถึงสื่อประเภทต่าง ๆ มากขึ้น สามารถติดตามข่าวสารได้ทันต่อเหตุการณ์ ทันสมัย และนำเชื่อถือจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย มีการวิเคราะห์สื่อที่ได้รับจากประสบการณ์และตามหลักเหตุผลก่อนปักใจเชื่อ ทำให้เข้าใจความหมายแฝงที่ซ่อนอยู่ในข่าวสารที่น่าเสนอ แยกแยะระหว่างข้อเท็จจริงกับข้อคิดเห็นของข่าวสารได้ มีการคาดการณ์ผลกระทบของข่าวสารที่มีต่อสังคม สามารถประเมินความสำคัญของข่าวสาร นอกจากนั้นการที่อาจารย์ผู้สอนมีการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ในรายวิชาเรียนให้แก่ นิสิตโดยปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมกิจกรรมการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสการคิด มุ่งเน้นให้นิสิตได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ที่นอกกรอบรับรู้ถึงประโยชน์ของข้อมูลข่าวสาร และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การนำข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ มาประกอบการทำรายงานเพื่อให้เกิดความชัดเจนในประเด็นเนื้อหาที่ได้รับมอบหมาย ตลอดจนสามารถสร้างสื่อเพื่อนำเสนองานของตนเองได้อย่างสร้างสรรค์ ดังที่ Smith and Hildreth (1971 อ้างในอารี พันธุ์มณี, 2547) ที่ให้ความสำคัญกับบรรยากาศในการจัดการเรียนการสอนที่มีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน โดยเห็นว่า การทำกิจกรรมของผู้เรียนมีส่วนสำคัญในการสร้างความคิดสร้างสรรค์มากกว่าการนั่งเรียนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีทักษะการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับค่อนข้างสูง

2. ผลการศึกษาพบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับค่อนข้างสูงโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการสอนในปัจจุบันของอาจารย์ผู้สอนไม่ใช่แต่เพียงการบรรยายเนื้อหา ยังมีการเตรียมการสอนโดยสื่ออุปกรณ์การสอนที่เป็นเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ อาทิ แท็บเล็ต สมาร์ทโฟน มาเป็นสื่อการเรียนการสอน จะช่วยให้การเรียนรู้และเข้าใจสื่อเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Strasburger, Wilson and Jordan (2009) ที่กล่าวว่า การใช้นวัตกรรมสมัยใหม่มาใช้เป็นเครื่องมือในการสอนจะช่วยสร้างแรงจูงใจและความน่าสนใจในการเรียนรู้ นอกจากนี้การวางแผนเลือกสื่อมาประกอบการสอนที่สอดคล้องกับเนื้อหา และเหมาะสมกับนิสิตในระดับอุดมศึกษา ทำให้นิสิตเกิดความสนใจ เช่น คลิปวิดีโอ มิวสิควิดีโอ โฆษณา หนังสือ เว็บไซต์ เป็นต้น การสอนส่วนใหญ่อยู่ในรูปกระบวนการกลุ่ม โดยเป็นการเรียนรู้ผ่านการวิเคราะห์ ระดมความคิดอภิปรายสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง อาศัยการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น โดยมีการเลือกเนื้อหาที่อยู่ในกระแสความสนใจ ทันสมัย ทันสถานการณ์ หรือเป็นเนื้อหาที่นิสิตคุ้นเคย หรือเป็นเรื่องใกล้ตัวที่อยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น เกมออนไลน์ การ์ตูน ละคร โฆษณา เป็นต้น เพื่อนำมาเป็นที่ประเด็นในการใช้ในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เรียน ซึ่งเลือกจากสื่อที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต โทรทัศน์ หรือสื่อบุคคล ซึ่งเป็นการฝึกนิสิตร่วมกันวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มาของเนื้อหาสื่อ เปิดโอกาสให้นิสิตได้อภิปรายอย่างเป็นอิสระ ระหว่างการสอนกระตุ้นให้นิสิตซักถามข้อสงสัย และตอบคำถามเกี่ยวกับสื่อ เน้นการสอนแบบมีปฏิริยาโต้ตอบ รวมถึงฝึกให้สามารถแยกแยะความคิดเห็นนอกจากข้อเท็จจริง การบิดเบือนเนื้อหา ผู้มีส่วนได้รับผลประโยชน์หรือเสียผลประโยชน์ จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีทักษะการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับค่อนข้างสูง

3. ผลการศึกษาพบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับค่อนข้างสูงโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่มหาวิทยาลัยมีการกำหนดให้นิสิตทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อให้นิสิต

ได้เรียนรู้การปรับตัวเข้ากับคนอื่น สร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกันและกัน ฟังพาด้ายช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จักการรับผิดชอบต่อสังคม บำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคม โดยกิจกรรมที่นิสิตเข้าร่วมประกอบด้วยด้านพัฒนาคุณธรรม ด้านพัฒนาทักษะการคิด และการเรียนรู้ ด้านพัฒนาทักษะเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านพัฒนาสุขภาพ และกิจกรรมเพื่อสังคม นอกจากนี้ในแต่ละคณะได้มีการจัดกิจกรรมให้นิสิตเข้าร่วมทั้งภายในสถาบัน และออกไปจัดกิจกรรมในชุมชน ตลอดจนมีการส่งเสริมให้นิสิตจัดทำโครงการต่าง ๆ ที่เป็นการให้บริการแก่สังคมโดยมีการสนับสนุนงบประมาณดำเนินการบางส่วน ทำให้นิสิตเกิดทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การปรับตัวที่ดีเรียนรู้การเข้าใจอารมณ์ตนเอง ควบคุมการแสดงออกได้อย่างเหมาะสม เรียนรู้การเข้าใจอารมณ์หรือความต้องการของผู้อื่น พัฒนาทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม การเป็นผู้รับและผู้ให้ความช่วยเหลือ การสร้างสัมพันธอันดีระหว่างเพื่อน รู้จักการรับผิดชอบต่อ การเสียสละ ตลอดจนการสร้างแรงจูงใจต่อผลงานที่ตนเองและกลุ่มได้สร้างขึ้นซึ่งสอดคล้องกับวัลลภา เทพหัสติน ณ อยุธยา (2532:122) ที่กล่าวว่า การพัฒนาบุคคลเพื่อให้ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องจัดสิ่งแวดล้อมกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาให้นิสิตนักศึกษาตระหนักในความสำคัญของการอยู่ร่วมกับกลุ่มการปฏิบัติตน การปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับวินัยหรือกฎเกณฑ์ของสังคม รู้จักเสียสละ เพื่อเตรียมนิสิตนักศึกษาให้พร้อมสำหรับชีวิตในด้านอื่น ๆ ทั่ว ๆ ไป เช่น นิสิตนักศึกษาจะต้องเรียนรู้เพื่อที่จะพบปะสมาคมกับคนอื่นและพัฒนาให้เป็นผู้ประสาคนที่ดีได้ ให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ด้วยความสะดวกสบาย จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ซึ่งสอดคล้องกับธีรพัฒน์ วงศ์คุ้มสิน (2558) ที่ศึกษาพบว่า นิสิตคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีความฉลาดทางสังคมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

4. ผลการศึกษาพบว่า ทักษะการรู้เท่าทันสื่อมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนิสิตที่มี

ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ จะเป็นผู้ที่มีโอกาสเข้าถึงสื่อประเภทต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง สามารถติดตามข่าวสารได้ทันต่อเหตุการณ์ มีการวิเคราะห์สื่อที่ได้รับจากประสบการณ์ และตามหลักเหตุผล ทำให้สามารถแยกแยะระหว่างข้อเท็จจริงกับข้อคิดเห็นของข่าวสารได้ แยกแยะได้ว่าสื่อใดมีประโยชน์หรือสื่อใดทำให้เกิดผลเสีย นิลิต มีความคิดสร้างสรรค์ในการนำข้อมูลความรู้ที่ได้รับจากสื่อมาประกอบการเรียน ทำให้เกิดความเข้าใจเนื้อหาที่เรียนมากขึ้น ตลอดจนรับรู้ถึงประโยชน์ของข้อมูลข่าวสาร และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันทั้งการพัฒนาตนเองในด้านร่างกาย อารมณ์ และสังคม และการเข้าใจผู้อื่น ทำให้สามารถปรับตัวกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับ Livingstone (2004) ที่กล่าวถึงผู้ที่มีทักษะการรู้เท่าทันสื่อ เป็นผู้ที่สามารถในการเข้าถึง (access) วิเคราะห์ (analyze) ประเมิน (evaluate) และสร้างสรรค์เนื้อหาสาร (Create message) ของสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ทักษะการรู้เท่าทันสื่อมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

5. ผลการศึกษพบว่า การรู้เท่าทันสื่อมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนิสิตที่มีการรู้เท่าทันสื่อ จะเป็นผู้ที่มีความฉลาดในการเลือกรับสื่อ มีการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ทั้งในแง่ของข้อเท็จจริง นัยแฝง การบิดเบือน การหวังผลประโยชน์ทางด้านธุรกิจ หรือทางด้านการเมือง สามารถรับรู้ถึงประโยชน์ หรือผลเสียจากการเสพสื่อชนิดต่าง ๆ จึงทำให้เกิดวิจาร์ณญาณในการเลือกรับสื่อเพื่อมาใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต เช่น เพิ่มความบันเทิง พัฒนาการเรียน การแสวงหา การแก้ปัญหาการทำงาน การส่งเสริมสุขภาพ การพัฒนาศักยภาพตนเองให้ดีขึ้น การเรียนรู้เข้าใจผู้อื่นเพื่อการปรับตัว เป็นต้น โดยไม่ตกเป็นเหยื่อของผู้ที่หวังผลประโยชน์จากการใช้สื่อ ซึ่งสอดคล้องกับ Buckingham (2003) ที่กล่าวว่า ผู้ที่รู้เท่าทันสื่อจะเป็นผู้ใช้สื่ออย่างมีเหตุผล เป็นผู้เรียนรู้ที่จะกำกับพฤติกรรมของตนเองให้ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผลตลอดจนเกิดแรงจูงใจในการพัฒนาผลงานของตนเองให้มีคุณภาพขึ้น จากเหตุผลดังกล่าว

จึงทำให้การรู้เท่าทันสื่อมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ข้อเสนอแนะสำหรับวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนิสิตเกี่ยวกับทักษะการรู้เท่าทันสื่อ และความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตเพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้านซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเข้าใจ และนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น
2. ควรมีการศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อ และความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนานิสิต
3. ควรมีการศึกษาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นระยะ ๆ โดยการติดตามนิสิตตั้งแต่เริ่มเรียนขึ้นปีที่ 1 ไปจนจบการศึกษา เพื่อให้ทราบแนวโน้มพัฒนาการ และเป็นข้อมูลในการจัดรูปแบบการเรียนการสอน และกิจกรรมให้แก่นิสิตแต่ละชั้นปีต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2543). **อีคิว : ความฉลาดทางอารมณ์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี : สำนักพัฒนาสุขภาพจิต.
- คมเพชร ฉัตรศุภกุลและพ้องพรรณ เกิดพิทักษ์. (2544). **การสร้างมาตรฐานประเมินและปกติวิสัยของความฉลาดทางอารมณ์สำหรับวัยรุ่นไทย**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ฐานะวัฒนา สุขวงศ์ และคณะ. (2557). **รู้เท่าทันสื่อ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค ในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์.

- ธีรพัฒน์ วงศ์คุ้มสิน.(2558). ความฉลาดทางสังคมและพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม
ของนิสิต คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **วารสารสมาคม
นักวิจัย**, 20(3).
- นิษฐา หุ่นเกษม และรตี ธนารักษ์. (2557). “แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบริบทสื่อ”
ในฐานะวัฒนา สุขวงศ์ และคณะ.(2557). **รู้เท่าทันสื่อ**. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คุ้มครองผู้บริโภคในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์.
- บุญธรรม กิจบริดาบริสุทธิ์. (2547). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. (พิมพ์ครั้งที่ 8).
กรุงเทพฯ : จามจุรีโปรดักท์.
- บุบผา เมฆศรีทองคำ. (2552). การรู้เท่าทันสื่อ : การก้าวทันบนโลกข่าวสาร Media
Literacy Keeping Pace with Information Age. **วารสารนักบริหาร**,
31(1), 117-123.
- พ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. (2547). **หลักสูตร “การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (EQ)
นักเรียน สำหรับอาจารย์ที่ปรึกษา”**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ชั้นพรีนติ้ง.
- พรทิพย์ เย็นจะบก. (2552). **ถอดรหัส ลับความคิดเพื่อการรู้เท่าทันสื่อ : คู่มือ
การเรียนรู้เท่าทันสื่อ**. กรุงเทพฯ : ออฟเซ็ท ครีเอชั่น.
- แพรวพรรณ อัครกะประสา. (2557). “แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้เท่าทันสื่อ” ในฐานะ
วัฒนา สุขวงศ์ และคณะ.(2557). **รู้เท่าทันสื่อ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคุ้มครอง
ผู้บริโภค ในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2560). **รายงานการประเมินตนเอง (SAR) ประจำปี
การศึกษา 2560 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**. กรุงเทพฯ : สำนักประกัน
คุณภาพมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2543). **การพัฒนานิสิตนักศึกษา**. กรุงเทพฯ :
ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชาติ จักรพิสุทธิ์. (2552). **โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวน
ในสื่อหนังสือพิมพ์**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2553). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- _____. (2556). **แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2560). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579**. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.
- อารี พันธุ์มณี. (2547). **ฝึกให้เป็น คิดให้สร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ : ไยไหม.
- Buckingham, D. (2003). **Media Education: Literacy, Learning, and Contemporary Culture**. Cambridge, UK : Polity.
- BarOn, R. (1977). **BarOn Emotional Quotient Inventory (EQ-I)**. Toronto Canada : Multi – Health System.
- Cooper. R.K. and A. Sawaf. (1997). **Excutive EQ : Emotional Intelligence in Leadership and Organization**. New York : Grosset/Putnam.
- Goleman, D. (1998). **Working with Emotional Intelligence**. New York : Bantam.
- Livingstone, S. (2004). **What is Media Literacy?**. Retrieved from https://www.lmz-bw.de/fileadmin/user_upload/Medienbildung_MCO/fileadmin/bibliothek/livingstone_medialiteracy/livingstone_medialiteracy.pdf.
- Salovey, P. and JD. Mayer. (1995). Imagination, cognition, and personality. **Emotional Intelligence**, 9, 185-211.
- Strasburger, V.C, Wilson, B.J., & Jordan, A.B. (2009). **Children, Adolescents, And The Media**. (2nd ed.). CA : Sage.

Translated Thai References

- Akkhanapana, Praewphan. (2014). "Concepts and theories of media literacy" In Sukwong, Thanawattana, et al. (2014). **Media Literacy**. Bangkok : Consumer Protection Office In Broadcasting and Television. [In Thai].
- Chakraphisuth, Suchada. (2009). **An Action Research Project to Promote Investigative News in the Media Newspaper**. Bangkok : Thailand Research Fund. [In Thai].
- Chatsupakul, Khompet and Kirdpitak, Pongpan (2001). **The Construction of Assessments and Normal the Subject of Emotional Intelligence for Thai Adolescents**. Bangkok : Department of Educational Counseling and Psychology Srinakharinwirot University [In Thai].
- Department of Mental Health, Ministry of Public Health (2000). **EQ : Emotional Intelligence**. (2nd ed.). Nonthaburi : Bureau of Mental Health Development Ministry of Public Health. [In Thai].
- Kasetsart University. (2017). **Self-assessment Report (SAR) for the Academic Year 2017 Kasetsart University**. Bangkok : Quality Assurance Bureau Kasetsart University. [In Thai].
- Kirdpitak, Pongpan. (2004). **Development of Emotional Intelligence (EQ) Students for the Advisor**. Bangkok : Sun Printing. [In Thai].
- Kijpreedaborisud, Boontham. (2004). **Social Sciences Research Methodology**. (5th ed.). Bangkok : Jamjuree Product. [In Thai].
- Makesrithongkum, Bubpha. (2009). Knowing the Media: Keeping Up on the World, News, Media Literacy Keeping Pace with Information Age. **Journal of Management**. 31(1), 117-123. [In Thai].

- Office of the Education Council, Ministry of Education (2017). **National Education Plan 2017 - 2036. Type 1**. Bangkok : Chili Sweet Graphic Company Ltd. [in Thai].
- Office of the National Education Commission. (2010). **National Education Act 1999, amended (No. 2) and (No. 3) 2010**. Bangkok : Office of the National Education Commission. [in Thai].
- _____. (2013). **Higher Education Development Plan No. 11 (2012-2016)**. Bangkok : Printing of Chulalongkorn University. [in Thai].
- Punmanee, Aree. (2004). **Practice to Be, Think Creatively**. Bangkok : Silk Fiber Publishing. [In Thai].
- Roonkaseam, Niitta and Thanarak, Radee. (2014). The Concept and Theory of the Media Context. In Thanawattana, Sukwong et al. (2014). **Media Literacy**. Bangkok : Consumer Protection Office in Broadcasting and Television. [In Thai].
- Sukwong, Thanawattana, et al. (2014). **Media Literacy**. Bangkok : Consumer Protection Office In Broadcasting and Television. [In Thai].
- Thepsatin Na Ayuthaya, Wallapa. (2000). **Student Development**. Bangkok : Department of Higher Education Faculty of Education, Chulalongkorn University. [In Thai].
- Wongkumsin, Theerapat. (2015). Social Intelligence and Prosocial of Students of Faculty of Social Sciences at Kasetsart University. **Journal of the Association of Researchers**, 20(3). [In Thai].
- Yenjabok, Porntip. (2009). **Decryption of Ideas for Media Literacy : a Guide to learning, Know the Media**. Bangkok : Offset Creation. [In Thai].